

Szak Andrea¹ – Druzsín József² – Szivák Petra³ – Ott István⁴

A MAGYAR KATONAI FOLYÓIRATOK TÖRTÉNETI ÁTTEKINTÉSE I. rész

DOI: 10.30583/2019/1-2/279

Absztrakt:

A magyar katonai szaksajtó történetével az utóbbi évekig kevesen foglalkoztak. A cikksorozat a katonai szaksajtó történeti áttekintésére vállalkozik. A cikksorozat első része áttekinti a katonai sajtótermékek történetét a Rákóczi-féle szabadságharctól a második világháború befejezéséig. A cikksorozat második része a közelmúlt és a jelen katonai kiadványai közül a tudományt támogató, minősített szakfolyóiratokról ad részletes elemzést.

Kulcsszavak: hadtudomány, kommunikáció, sajtótörténet, katonai szaksajtó, hadtudományi folyóiratok, Győri Program, Zrínyi 2026 program

Abstract:

The history of the Hungarian military press has been neglected for many years. The series of articles is dedicated to the historical review of the military press. The first part of the series reviews the history of military press products from the Rákóczi War of Independence to the end of World War II. The second part of the series of articles gives a detailed analysis of the recent and current military publications on the qualified specialized journals supporting science.

Keywords: military science, communication, history of press, military press, military science journals

---

¹ Nemzeti Közszerzői Egyetem Kommunikáció és Művelődéstudományi Tanszék/Milton Friedman Egyetem Kommunikáció Tanszék, tanszéki oktató.

² Haditechnika folyóirat szerkesztő.

³ MH Modernizációs Intézet/HDF Modernisation Institute. Haditechnika folyóirat szerkesztőasszisztens, DOI adminisztrátor. ORCID: 0000-0002-5040-8739

⁴ Haditechnika folyóirat szerkesztőasszisztens.

Bevezetés

A magyar sajtótörténeti kutatás sokáig elhanyagolt területeként a katonai szaksajtóval az utóbbi évekig kimondottan kevesen foglalkoztak. A téma felértékelődése a honvédelem ügyének, a társadalom felé történő nyitásnak és a hadtudomány megerősödésének köszönhető. A cikksorozat a katonai sajtó történeti áttekintésére vállalkozik a XVIII. századtól napjainkig. Kitekintésként bemutatja a katonai sajtó sokszínűségét, mellyel a harcoló katonáktól a hadtudósokig, sőt a civil szféráig képes megszólítani az olvasókat és minden célcsoportnak az igénye szerinti információkat közvetíteni.

A cikksorozat második része a közelmúlt és a jelen katonai kiadványai közül a tudományt támogató, minősített szakfolyóiratokról ad részletes elemzést, feltárva a szerkesztés-kiadás nehézségeit és rámutatva az adott folyóirat jelentőségére és a szaklap-hierarchiában elfoglalt helyére is. A cikksorozatban közölt adatok a 2018. decemberi állapotot tükrözik. A 2019. január elsejét követő, a Magyar Honvédség felépítését és folyóiratait érintő változások (lapösszevonások, megszűnések) már nem kerülnek említésre.

1. Katonai sajtótermékek a Rákóczi-féle szabadságharc-tól a második világháború befejezéséig

1.1. A katonai sajtó kezdetei a Rákóczi-féle szabadságharctól az 1848-49-es forradalom és szabadságharcig

A magyar katonai hírlapirodalom kezdete a XVIII. század elejére vezethető vissza, amikor hazánkban is megszületett az időszaki sajtó, melynek első terméke II. Rákóczi Ferenc hadilapja volt. *A magyarországi sajtó elindulása ezáltal egyértelműen II. Rákóczi Ferenc szabadságharcához kapcsolódott.*

A felkelés vezetői a hazai, de főképp a külföldi közvélemény tájékoztatása céljából már a hadjárat kezdetétől élénk publicisztikai tevékenységet végeztek. Ezek eleinte magyar és latin nyelvű röpiratok, kiáltványok voltak. Rákóczi a szabadságharc kezdetén megjelentetett első, talán legismertebb latin nyelvű kiáltványában - *Recrudescunt diutina inclytae gentis Hungariae vulnera* (A híres magyar nemzet sebei kiújulnak) - az egész keresztény világhoz szólt, igyekezve jó

értelemben befolyásolni a kora közvéleményét. Műfaji kategóriáját tekintve ez még röplap volt. Bár kétségtelen tény, hogy Rákóczi ebben az időszakban már ismerte a röplapnál jóval hatékonyabb és korszerűbb tájékoztatási eszközt, az újságot is, hiszen maga is olvasója volt a párizsi Gazette-nek, az angol újságoknak, de a hollandiai hugenotta emigráció lapjainak is. Mindezekből tapasztalhatta, hogy főleg a francia lapok milyen érdeklődéssel fordulnak a magyar szabadságharc felé, de azt is, hogy a Habsburg-propaganda Wienerisches Diarium hírszolgálatára szintén hatással volt a nyugati sajtóra és egyben a közvéleményre is.

Ahhoz, hogy a szabadságharc egyoldalú bécsi beállításával szemben a felkelés valódi okait és célját ismertesse és a hadi eseményekről a kurucok szempontjait is figyelembe véve tudósítson, szükségesnek érezték egy újság elindítását. Az újság ötlete gróf Eszterházy Antal tábornagtól származott, melynek nyomán a fejedelem 1704-ben megbízta Ráday Pált, hogy szerkesszen egy latin nyelvű lapot, amely a kurucok szemszögéből tudósítja a művelt Európát a szabadságharc eseményeiről. A hadilap címe „**Mercurius Hungaricus**” (Magyarországi Mercurius) lett.⁵ Míg Esterházy Antal tábornok a megindítandó lapot a magyar olvasóknak szánta, Rákóczi inkább a külpolitikai céljainak szolgálataiba kívánta állítani, s a Gazette mintájára a saját köréhez kapcsolta, egyben a felkelés hivatalos lapjává tette. Ezért választotta szerkesztőjének személyi titkárát, Ráday Pált, a kuruc diplomácia vezetőjét. A külföldi közvélemény tájékoztatásának szándéka indokolta a latin nyelvű megjelenést. Az újság első száma 1705. június 5-én a lőcsei Brewer-nyomdában jelent meg, Mercurius Hungaricus címmel. E címet a második számtól kezdve Mercurius Veridicus ex Hungaria-ra (Magyarországi Igazmondó Mercurius-ra) változtatták, hogy ezzel is utaljanak a rendeltetésére. A lap a szabadságharcosok szemszögéből tudósított az eseményekről, de nem közölt alaptalan, valótlán híreket. Az egykorú újságoknak a külpolitikai célú propagandisztikus gyakorlata általánosan elfogadott volt, és szinte a hadviselés részeként értékelték.

A Mercurius a Rákóczi diplomáciájával rokonszenvező udvarok, politikusok körében szíves fogadtatásra talált. A kedvező visszhang főleg Lengyelországból, Poroszországból, Törökországból és Franciaországból érkezett, de a svéd király XII. Károly is érdeklődött a lap iránt. XIV. Lajos követe szerint is a bécsi sajtó Magyarországról szóló kedvezőtlen hírei megzavarják az embereket, ezért jót tenne Rákóczi

---

⁵ A lap címét néhány szám után Mercurius Veridicus ex Hungaria-ra (Igazmondó Magyarországi Mercurius) változtatták.

ügyének, ha a Mercurius hetenként egyszer, esetleg kétszer jelenne meg. Az angol és a holland sajtó korabeli híradásai bizonyítják, hogy sajnos a bécsi források alapján tájékozódtak a magyar szabadságharcról. A szabadságharcot elítélő, barátságtalan sajtó is közrejátzott az angol kormány Habsburg-politikát támogató álláspontjában.

A lap rendszeres megjelenése azonban nem valósult meg, az 1705-1710 közötti időszakból mindössze hat szám megjelenéséről van tudomásunk. Thaly Kálmán még azt hitte, hogy egyszer előkerül az összes szám, de nem így történt. 1895 óta csak olyan példányok kerültek elő, amelyek már korábban is ismertek voltak. A megjelent számokkal kapcsolatos bizonytalanság alapja az volt, hogy az egyes számokon csak dátum szerepelt, sorszám nem.

Az első számok szerzője és összeállítója Ráday Pál volt, aki Rákóczi tábornokainak jelentései és a kancelláriához beérkező egyéb jelentések alapján állította össze a lapot. Az utolsó évfolyam számai, amelyek ekkor valóban havonta jelentek meg, már Bercsényi kancelláriáján készültek, hiszen ekkor már a diplomáciai levelezést Ő végezte. Az egyes számokat Bercsényi titkára, Ebeczky Sámuel írta, szerkesztette. Megjelenésükre, mivel Lőcsét ekkor már elfoglalták a császári csapatok, Bártfán került sor.

A bártfai nyomda Kassára történő átköltöztetése idején kísérletet tettek az újság folytatására, de a márciusi számmal megszűnt a Mercurius Veridicus. A sajtóterméket 1710-től megszűnéséig Ebeczky Sámuel szerkesztette. A kuruc hírlap hat éven át tudósította a külföldi közvéleményt a magyarországi eseményekről, majd a szabadságharc bukásával végleg „elhallgatott”. *A Mercuriust, noha a szabadságharc mostoha körülményei között nem jelenhetett meg rendszeresen, mégis joggal tekinthetjük a magyarországi hírlapirodalom ősének.*

Magyar nyelvű, katonai jellegű lap volt Görög Demeter és Kerekes Sámuel „**Hadi és Más Nevezetes Történetek**” című hetilapja is, mely 1789. július 7-én jelent meg először. Az újság kezdetben főként a török háború sokakat érdeklő eseményeiről szóló haditudósításokat tartalmazott, később gyakran foglalkozott a francia forradalom híreivel, eseményeivel is. A lapot a Bécsben működő magyar ellenzéki körök és támogatói adták ki. Az 1792 és 1803 között „**Magyar Hírmondó**” címen megjelenő folyóirat jelentős állomása a magyar katonai sajtó történetének.

1847-ben Magyarországon összesen 65 lap jelent meg, de katonai témájú egyáltalán nem volt közöttük. Az 1848-49-es szabadságharc honvéd lapjai a hivatalos közleményeken, haditudósításokon túl már foglalkoztak a honvédség, a hadszervezés kérdéseivel is, így bizonyos mértékig már a hadtudomány ügyét is szolgálták. 1848–49-re a kiadott hazai lapok száma 152-re emelkedett, és megjelentek közöttük a hadi lapok is. (Papp, s.a.)

Néhány nappal Kolozsvár felszabadítása után, 1848. december 28-án indította útjára Ocsvay Ferenc az erdélyi hadvezetés központi orgánumát, a „**Honvéd**” című napilapot. Bem tábornok támogatta a kis példányszámú, 2-300 példányban megjelenő, helyi kiadású hadi lapok előállítását. A komoly újságírói gyakorlattal rendelkező Ocsvayt is Bem ösztönözte. A „Honvéd” eredetileg magyar nyelven, de 1849. június 25-től magyar és német nyelven jelent meg. A napilap 1849. augusztus 14-én, a világosi fegyverletétel után egy nappal fejezte be pályafutását.

Több más, rövid életű próbálkozás is napvilágot látott a Szabadságharc idején, mint például a május 27-én, a Bíró Sándor honvéd százados szerkesztette s mindössze hét számot megélt „**Hadi Lap**”, melynek egy tűzérségi szakkérdésekkel foglalkozó melléklete is megjelent. Az elszigetelten harcoló, így a hírektől elzárt Komárom erőssége 1849. január 9-én teremtette meg saját honvéd sajtóját. Kezdetben Mack József tűzér őrnagy, később Rózsafi (Ruzsicska) Mátyás szerkesztette „**Komáromi Értesítő**” az első nagy ostrom után, július 6-án szűnt meg, helyébe a Friebeisz István szerkesztette „**Komáromi Lapok**” című hadi újság lépett. Ez a lap csak 1849. október 1-én, a világosi fegyverletétel után hét héttel, az erőd kapitulációját követően „hallgatott el”.

Az első magyar hadtudományi folyóirat megjelenése is a forradalom és szabadságharc időszakához köthető, mely hadtudományi lapot Raksányi Imre tüzemester indította útjára. A „**Honvédelmi Szövétnek**” próbakötete 1848. július 1-én, az új magyar országgyűlés nyitónapjára (július 5.) jelent meg. A folyóiratot 600 példányban nyomtatták ki Pozsonyban. (Szabolcsi, 1979.)

1.2. A katonai szaksajtó fejlődése a kiegyezéstől az első világháborúig

A dualizmus időszakában mintegy ötven katonai lap létezett hosszabb-rövidebb ideig, a Nagy Háború kitörésekor már csak kilenc működött. Ezek között kell említenünk a honvédség és a csendőrség közlönyeit is. (Szóts, 2013)

A Bach-korszak időszakában Werfer Károly és Berecz Károly hadászati folyóirata, a „**Tárogató**” csupán hat hónapig, 1859. júliusától-decemberig jelent meg, azonban a kiegyezéssel a magyar katonai szaksajtó is fejlődésnek indult. A Honvédegyleti Bizottmány kiadásában, 1867. augusztus 5-én „**A Honvéd**” címmel megindult egy új, katonai hetilap. Az újságot katonai szaktekintélyek közreműködésével gróf Bethlen Olivér alezredes szerkesztette, Mikár Zsigmond és Halász Károly hadnagyok segítségével.⁶ A lap vezércikkkel kezdődött, amely katonai szakkérdésekkel, a hadsereg alkalmazhatóságának elveivel foglalkozott. „Tárcza” című rovata a negyvennyolc-negyvenkilences időszak és a magyar hadtörténelem jelentős eseményeit elevenítette fel. Az újság rendszeresen jelentkezett „Lapszemle” című rovatával, amely a hazai és a külföldi sajtó haderőt érintő cikkeiből nyújtott válogatást az olvasóknak. „Könyvismertetés” címszó alatt pedig a nemzetközi és honi katonai szakírók legfrissebb munkáiról tájékozódhattak az érdeklődők. Az újság „Különféle” elnevezésű rovatát fellapozva a modern haditechnikai eszközökről, harceljárásokról, a külföldi hadseregek helyzetéről, állapotáról, felszereltségéről találunk ismertetőt, illetve érdekes elemzéseket. A Honvéd foglalkozott többek között a hadiröppentyűk problémájával, a magyar Honvédelmi Minisztérium szervezeti felépítésével, a tárcza éves költségvetésével, a hadtudomány, a harcászat, a fegyvertan, az oktatás, a kiképzés, az elhelyezés kérdéseivel, illetve a hadi eseményekkel.⁷ Az ellátás és a haditechnika kérdései mindig foglalkoztatta a katonai sajtó képviselőit. A lap 1874. június 30-ig működött. (Szabolcsi, 1985a)

1868. októberében gróf Pongrácz Károly szerkesztésében megjelent a „**Katonai Honvédelmi Lapok**”⁸ című kiadvány. A Ludovika Akadémia minden tekintetben tudományosnak tekinthető lapja 1873-ban látott napvilágot „**A Ludovika Academia Közlönye**” címmel, melyben általános hadelméleti kérdések mellett a hadtörténetírás is helyet kapott. Fontos feladata volt a magyar katonai szaknyelv megteremtése és ápolása, valamint a magyar katonai irodalom nyomtatásban történő közlése. Az első számban így fogalmazták meg a lap küldetését: „*Honvédségi intézményünk életbeléptével, annak szellemi továbbfejlesztése érdekében mindinkább égető szükséggé vált oly szakközlöny*

⁶ A hetente nyolc lapon megjelenő újságot folyamatosan számozták. Egy példány 15 krajcárba került, míg az éves előfizetés a megjelenéskor 2 forint 50 krajcár, később 6 forint volt.

⁷ A Honvéd pályafutása alatt számos melléklapja látott napvilágot, melyek az Oktató Levelek, az Olló, az Új Honvéd, a Képes Harci Világ, illetve Harci Világ címet viselték.

⁸ Címét a hatodik számtól Honvédelmi Lapokra változtatták.

létesítése, mely a katonai tudományok minden ágában időnként felmerülő fontosabb mozzanatokot jelezve, ezeknek hű visszhangja legyen; minden lényegesebb hadtudományi kérdést érdemileg fejtegetessen, s minden vívmányként tekinthető katonai szakirodalmi művet behatóan ismertessen, illetőleg bíráljon.” (Ludovika Academia Közlönye, 1873) A Közlöny figyelemmel kísérté és fordításban adta közre a külföldi katonai szakirodalom írásait. Az 1908-ig havonta megjelenő folyóirat szerkesztését és kiadását a Ludovika Akadémia tanári kara végezte, szerzői pedig katonai és polgári személyek voltak.⁹ (Magyar Katonai Szemle, s.a.)

A korai kiadványok között kell említenünk az 1876-ban Takácsy József által szerkesztett és kiadott „**Katonai Lapok**” című hetilapot, melynek alcíme szerint „szaklap a hazai véderő érdekében” lett volna, de a 2. számmal megszűnt.¹⁰

1888-ban a hadtörténeti írások iránt megnövekedett igény kielégítésére született a Magyar Tudományos Akadémia Hadtudományi Bizottsága kiadásában a „**Hadtörténeti Közlemények**” című folyóirat, melynek első szerkesztője Rónay Horváth Jenő százados volt. A kezdetektől folyamatosan működő kiadvány Magyarország egyik legrégebbi társadalomtudományi orgánuma, mely jelentős szerepet játszik a hazai (had)történetírás fejlődésében.¹¹ (Szabolcsi, 1985b)

A Gyógyászat című orvosi folyóirat 1888-as évfolyamának 3. számában mellékletként jelent meg a „**Honvédorvos**” című szaklap első füzeté, mely a hazai katonai orvosi intézmény tudományos és társadalmi közlönye volt. A lap 1914. július 5-i megszűnéséig összesen 27 kötet látott napvilágot.¹²

---

⁹ Magyar Katonai Szemle Arcanum Digitális Tudománytár ismertetője Elérhető: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MagyarKatonaiSzemle>, letöltve: 2018. 12. 20.

¹⁰ Magyar hírlapok és folyóiratok Arcanum Digitális Tudománytár ismertetője Elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Petrik-magyar-konyveszet-17121920-2/18761885-13040/magyar-hirlapok-es-folyoiratok-16596/1876-katonai-lapok-budapest-szaklap-a-hazai-vedero-erdekeben-i-evf-187677-szerk-es-kiadja-takacsy-jozsef-megi-het-1-szer-ara-egy-evre-6-1674E>, letöltve: 2018. 12. 20.

¹¹ HM HIM ismertető, Elérhető: <http://www.militaria.hu/hadtorteneti-intezet-es-muzeum/hadtortenelmi-kozlemenyek>, letöltve: 2018.12.20.

¹² MH Egészségügyi Központ ismertető, Elérhető: http://www.honvedkor-haz.hu/cikk/503_2013.03.12., letöltve: 2018.12.20.

1904-ben jelent meg az „**Őrszem**” című lap, melyet a Tanácsköztársaság idején betiltottak, s csak 1925-ben indult meg újra, mint a hivatásos altisztek lapja. 1913 szeptemberében Szombathelyen jelent meg a „**Tartalékos Tiszti Közlöny**”. A Ludovika Academia Közlönyének jogutódjaként, 1908. január 1-én a Honvédelmi Minisztérium erkölcsi és anyagi támogatásával került az olvasók kezébe a „**Magyar Katonai Közlöny**” első száma. A rovat-rendszerű havi folyóirat követte a Ludovika Academia Közlönyének hagyományait, és jelentős mennyiségű idegen nyelvű katonai szakirodalmi írást is megjelentetett. A világháború kitörésével a folyóirat előbb szünetelt, majd megszűnt. (Lukács, Tóth, 2018) Katonai tudományos havi folyóiratként a konszolidáció időszakában „**Magyar Mars**” néven indult kezdeményezés. A Magyar Országos Véderő Egyesület kiadásában és Pilch Jenő alezredes szerkesztésében, 1920-ban mindössze két lapszámot ért meg, majd 1920. július 1-től ismét „**Magyar Katonai Közlöny**” néven jelent meg. A Hadtörténelmi Levéltár kiadásában megjelenő periodika célkitűzése a magyar katona, főként a csapattisztek szellemi igényeinek kielégítése és a harci szellem ápolása volt. Ennek érdekében katonai tudományos kérdésekkel foglalkozó írásokat közölt a fegyvernemek harcászataival, kiképzésével és felszerelésével kapcsolatban, de az idegen haderőket bemutató írások is megjelenhettek lapjain. A kiadványnak különös rangot adtak szerzőik, akik a magyar katonai tudományos élet kiemelkedő személyiségei voltak, és a tábornoki kar tagjai közül kerültek ki. (Szakály, 2011)

1.3. Katonai folyóiratok az I. világháborúban

Az I. világháborúban az osztrák-magyar hadvezetés korán felismerte a harctéren kiadott tábori újságok iránti igényt és azok szükségességét. A lövészárkok világában a katonák szellemi és információs igénye miatt a tábori lapok iránti érdeklődés minden képzeletet felülmúlt. A katonai vezetés minden eszközzel támogatta ezeknek az újságoknak a megjelenését, úgy is, mint a harci morál befolyásolásának fontos eszközét.

Azért, hogy a többnemzetiségű császári és királyi hadsereg minden katonája olvashassa a tábori hírlapokat, ezek egy része több nyelven is megjelent. Ilyen volt például a Strefflauer szerkesztette „**Katonai Lap**”, melyet nyolc nyelven adtak ki. A tábori lapokban az újságírás minden műfaja jelen volt: a hírek, tudósítások, hadijelentések mellett szép számmal jelentek meg az olvasók által beküldött versek, tárcák, műkritikák, szépirodalmi alkotások és rajzok is. (Tóthi, 2004a)

A harctéren az első magyar nyelvű tábori újság 1914. október 4-én jelent meg az orosz csapatok által körülzárt, kulcsfontosságú galíciai városban, Przemyślben, „**Tábori Újság**” címmel. A lapot a várparancsnokság jóváhagyásával adták ki a magyar királyi 23. honvéd gyaloghadosztály gondozásában. A dr. Molnár Kálmán tartalékos főhadnagy szerkesztette napilap az erőd elestével, 1915. március 22-én szűnt meg.

A világháború során a hadsereg tábori újságjai készültek a legnagyobb példányszámban és a legjobb körülmények között. Közülük az egyik legjelentősebb a József főherceg vezérezredes arcvonal-parancsnoksága által kiadott, tábori képes folyóirat, a „**Front**” volt.¹³ A lap hetente egyszer jelent meg fele részben német, fele részben magyar szöveggel.¹⁴(Tóthi, 2004b)

1.4. Katonai sajtóélet Trianontól a második világháború befejezéséig

1.4.1. A sajtó általános működési viszonyai

A Bethlen-kormány idején a sajtóirányítás a dualizmusra jellemző liberális felfogást követte, bár előfordult néhány lapbetiltás (*Az Újság, Világ*), de arra inkább az állami szubvenció biztosítása miatt volt szükség. A politikai jobb oldalról háromszor is próbáltak a sajtószabadságot megszorító új sajtótörvényt beterjeszteni, de ezt a Budapesti Napilapok Szindikátusa mindannyiszor megtorpedózta. Magyarországon 1925-ben 934 lap jelent meg, melyből 618 fővárosi, 316 pedig vidéki terjesztésű volt.

A magyar sajtó a harmincas évekre európai szintűvé fejlődött, a Magyar Sajtó Évkönyve szerint a lapok száma folyamatosan emelkedett, egyenes arányban az olvasókéval. Bár nem volt egységes álláspont, mert más források szerint az írott sajtó iránti kereslet csökkenő tendenciát mutatott. (Riegler, 1936) A megjelenő lapok száma, témakínálata és példányszáma is kielégítette az olvasói igényeket, hiszen ekkor közel 1500 sajtókiadványt tartottak nyilván, mely szám 1937-ben 22 napilapot, 5 hétfői politikai napilapot, 15 nyomatos lapot, 25 külpolitikai lapot, 150 pénzügyi közgazdasági lapot, 10 riport lapot, ezenkívül számtalan tudományos, egyházi, sport és szakmai lapot jelentett. (A Magyar Sajtó Évkönyve. 1937 p. 2.) A felsorolás csak a trianoni

¹³ A háború katonai sajtójának bibliográfiáját először Nyáry László kísérelte meg összeállítani 1934-ben, írásának a Magyar Katonai Szemle adott helyet.

¹⁴ A II. évfolyam 28. számától külön német és külön magyar kiadása is volt.

határokon belül megjelent lapokra utal, a határokon túli magyar sajtó termékeit nem tartalmazza. A lapok egy részét nyomtatták csak Budapesten, a többi vidéki kiadású volt. Világpolitikai eseményekkel rendszeresen csak a fent említett első hat kategória lapjai foglalkoztak. Figyelembe véve a példányszámokat is, joggal feltételezhetnénk a széles véleménynyilvánítás lehetőségét, azonban a korabeli és a későbbi írásokból látható, hogy a tetemes mennyiségű sajtóanyag nem képvisel különböző véleményeket, s ami ennél is érdekesebb: nem mindenki számára pozitív a magyar sajtó megítélése, különös tekintettel a sajtószabadságra. A Magyar Sajtó Évkönyve ideálisnak tűnteti fel a helyzetet, elismeréssel ír a szaporodó lapokról, melyek növekedésével egyenes arányban egyre többen jutnak munkához, *"a gazdaság újjáéledése talán a sajtónál látható legjobban"* – írja. (A Magyar Sajtó Évkönyve 1937 p. 3.) A magyar sajtó vezérelvének a nemzeti eszmét tartja és megállapítja, hogy a belpolitikában vannak nézeteltérések, de külpolitikájában egységes, hiszen annak középpontjában természetesen a revízió áll. A határon túli események megítéléséről így vélekedik: *"...amint a nemzet egyetemét érintő kérdések kerülnek szőnyegre, egyszerre elülnek az össze-vissza csapódó hullámok, s az egész magyar sajtó - mint sima tó, amelyen hullám se rendül - tükörként adja harmonikus képét a nemzet álláspontjának."* (A Magyar Sajtó Évkönyve. 1937 p. 4.) A magyar sajtó *"magasabb síkon egységbe tud tömörülni"*, - ahogy fogalmaz a sajtóévkönyv -, „és képviselni tudja az erőteljes nemzeti irányt”. (A Magyar Sajtó Évkönyve. 1937 p. 4.) Ennek „sikerét” bizonyítja, hogy a Kisantant államai kitiltják területükről a csonka Magyarországon nyomtatott újságokat. Szólnunk kell arról is, hogy napjaink magyar sajtót kutató kiadványai rámutatnak a sajtószabadság erősen korlátozott voltára is. A kormánnyal nem szimpatizáló lapokat több helyen ellehetetlenítették, majd a sajtó-kamara törvénnyel meg is szüntették. Az 1938-ban elfogadott, de ténylegesen csak a következő évben bevezetett sajtókorlátozás a Darányi-kormány idején életbe lépett I. zsidótörvény egyik fő paragrafusa volt. (Kókay, Buzinkay, Murányi, 1999.)

A Darányi-kormány által kiadott 1938. évi 15. tc. *"A társadalmi és a gazdasági élet egyensúlyának hatályosabb biztosításáról"* - azaz az első zsidótörvény - tekintélyes részében foglalkozott a sajtóélet szabályozásával. Második paragrafusa elrendelte a sajtókamara felállítását, és előírta, hogy a lapok kiadója, szerkesztője és állandó munkatársa csak kamarai tag lehet. Ugyanakkor a Belügyminisztérium felülvizsgálta a lapengedélyeket, és részben megszüntették, részben pedig a kormány tulajdonába vették az Est-konzern lapjait (*Az Est, Magyarország, Pesti Napló*). A baloldali, zsidó származású újságírókat

egyszerűen nem vették fel a sajtókamarába, ezzel ki is zárták őket a sajtóéletből.

Újságot, időszaki lapot a kamara-törvény megjelenéséig is csak miniszteri engedéllyel lehetett megindítani és terjeszteni. Az engedélyeztetéshez meg kellett adni a lap jellegét és tartalmát, s ha az veszélyeztette az ország belső rendjét, közbiztonságát, a belügyminiszter betilthatta megjelenését.¹⁵ Egyértelműen a baloldali sajtót sújtotta legjobban ez a rendszer, amely megakadályozta, hogy szabadon, saját eszméinek szellemében írjon, így tartva távol annak káros eszméit a társadalomtól. Ezért kényszerültek illegális kiadványok, mint például a *Dolgozók Lapja* készítésére. Ha közvetlenül nem is állt fönn annak veszélye, hogy a társadalom valamely szélsőséges politikát hirdető folyóirat befolyása alá kerülne, a sajtóviszonyok rendezése így is egy régi igényt elégített ki. *„Olybá tűnhetne, hogy egy, a kormány célját szolgáló centralizáció áldozatává válik a sajtó, azonban a törvény nem annyira a hatalom, mint inkább az egész társadalom óhaját fejezte ki, hogy a magyar sajtó valóban alkalmas legyen a már említett keresztény nemzeti eszmék képviselésére.”* (Kőröcsey, 1937.) A kor irodalma bizonyítja, hogy sokan aggódtak a kamara korlátozásai miatt, féltették a sajtót, hogy a kamara *„még több láncot, hathatósabb szájkosarat”* tesz az újságokra. Már a sajtókamara felállítása előtt is sokan túlságosan német orientáltnak látták a magyar sajtót, amely azonban nem volt teljesen igaz, mert Hitler alapvetően revízióellenes volt. Számos külpolitikai hír valóban a német sajtón keresztül jutott el Magyarországra, és az is igaz, hogy a kormánypárton kívül a többi párt, a szociáldemokratákat leszámítva, nem tudott napilapot fenntartani. A háborús légkör ellenére sokan feleslegesnek tartották a kamara-törvényt, mely mintegy gyámság alá helyezte az újságokat, noha a magyar sajtó belátó, polgári jellegű volt, mely megszorító intézkedések nélkül is képes volt ügyelni arra, hogy ne veszélyeztesse a társadalom nyugalma. A *Népszavának* voltak erősen kifogásolható cikkei a magyar kormányzat szemszögéből nézve, bár a megszüntetett lapok sokkal inkább belpolitikai, mint külpolitikai tartalmuk miatt lettek a Kamara áldozatai. Az „Est lapok” kivételével a napilapok nem szenvedtek hátrányt, de azokat államosították, így megfelelték a sajtókamarának. Az „Est” és társai, a *„8 Órai Újság”* és az *„Újság”* liberális bulvárlapok voltak, külpolitikai híreikben általában egységesen léptek fel, és képviselték a fent említett keresztény nemzeti eszmét. (Sipos, 1999) Csak néhány nevesebb, úgynevezett „hétfői lap” került tiltólistára, mint például a *„Reggel”, a „Hétfői Napló”* és a *„Magyar Hétfő”*. Ezek elhatárolódtak a jobboldaltól,

¹⁵ Jogi Hírlap Törvénytára, Sajtórendelet. Budapest, 1938. 14. p

kritizálták a magyar szociális helyzetet, a jobboldal térnyerését és a zsidótörvényeket, ellenben a mérsékelt középvezetést képviselték. Nézetük természetesen tükröződtek a külpolitikai hírekben is. A Kamara megszűntette a baloldali politikai lapját, a „Szocializmus”-t. Az intézkedések nyomán azonban nemcsak a baloldali vagy a zsidó újságírók szorultak háttérbe, az Anschluss után a Kormány próbálta korlátozni, személycserékkel gyengíteni saját kormányajtóját németbarátságát, és a szélsőjobbra tolódását is. (Buzinkay, 1993) A Kormány átmenetileg betiltotta a nyilas „Magyarság”-ot és a szélsőjobb „Virradat”-ot is. A sajtókamara hatása érezhető volt az egész magyar sajtóra nézve, de a spanyol polgárháborúról érkező hírekre már nem volt komoly befolyása, azok kommentárja továbbra is megmaradt nemzeti keresztény síkon.

A vidéki sajtó erősödését mutatja, hogy 1942-ben összesen 1379 lap jelent meg az országban, melyből 779 fővárosi, 600 pedig vidéki kiadású volt. 1944. március 19-én Németország megszállta Magyarországot, s mint fontos propagandacsatornát, magához ragadta az ellenőrzést az újságok felett, a baloldali sajtót pedig betiltotta. Német külügyi tisztségviselők és pártfunkcionáriusok szervezték a náci minta átvételét. Egy 1944. április 6-i kormányrendelet a miniszterelnököt hatalmazta fel, hogy államérdekből bármikor felfüggeszthessen vagy megszüntethessen bármilyen időszaki kiadványt. A tájékoztatásügyért felelős államtitkár előbb Kolosváry-Borcsa Mihály, majd Szálasi hatalomátvétele után Fiala Ferenc nyilas képviselő, az „Összetartás” főszerkesztője lett. Ekkor már csak két nyilas lap jelenhetett meg, ám Budapest ostromáig ekkor már csak hetek voltak hátra.

1.4.2. A katonai szaksajtó

1921 – 1922 között mindössze két évfolyamot ért meg a „**Hadtörténelem**” című folyóirat, melyet a M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár és Múzeum adott ki. Ugyancsak rövid életűnek tekinthető a M. Kir. Hadtörténelmi Múzeum hivatalos közlönye, a „**Hadimúzeumi lapok**” is.¹⁶A katonai-szakmai folyóiratok között említhetjük a Magyar Tudományos Akadémia Hadtörténelmi Bizottsága által kiadott „**Hadtörténelmi Közlemények**” című kiadványt is. 1919-ben látott napvilágot Gömbös Gyula későbbi miniszterelnök, akkor vezérkari százados szerkesztésében a „**Magyar Országos Véderő Egyesület Közlönye**”, mely 1921-től „**Honvédelem**” címmel, mint katonai, csendőrségi és társadalmi

¹⁶ 1925. december 1. - 1927. december között jelent meg, utolsó lapszáma a 3. évfolyam 10. sz. volt.

hetilap élt tovább, hogy aztán néhány hónapos szünet után 1930-tól **„Honvédelmi Lapok”** néven folytatódjon.

A katonai tudományok specializálódása teremtette meg a katonai szakkiadványok létrejöttét (**„Műszaki Szemle”**, **„Gyalogsági lövés-kola közleményei”**, **„Közgazdasági és technológiai közlemények”**), melyek az 1920-ban újra indított **„Magyar Katonai Közlöny”**-nél ki-sebb terjedelemben és példányszámban jelentek meg.

HIVATALOS KÖZLÖNYÖK

1. számú táblázat

Cím	Kiadó	Gyakoriság	Tartalom
Honvédségi Köz-löny (Az adott időszakban két sorozata jelent meg, a Szabályren-deletek és a Szemé-lyes Ügyek .)	HM Korábbi címek: Rendeleti Köz-löny, Honvéd-ségi Rendeletek, Kisközlöny	1874 óta fo-lyamatosan	Hivatalos közlemé-nyek: jogszabályok, ren-deletek, utasítások, személyi hírek, kitüntetések stb. közlése

A nehéz gazdasági viszonyokra hivatkozva a honvédelmi miniszter intézkedése nyomán az eddig önállóan megjelenő folyóiratok 1931. ja-nuár 1-től **„Magyar Katonai Szemle”** cím alatt egyesítve kerültek ki-adásra. Így a tisztikar egyetlen folyóiratból minden katonai kérdésben tájékozódhatott. A Magyar Honvédséghez méltó terjedelmű és kiállí-tású új folyóirat gazdasági alapját azzal biztosították, hogy minden tényleges szolgálatban álló tiszt számára kötelező volt a lap előfize-tése. (Magyar Katonai Szemle, s.a.) Az 1944 októberéig megjelenő lap főszerkesztője Berkó István ezredes, kiadója pedig kezdetben az M. Kir. Hadtörténelmi Levéltár, majd 1932-től az M. Kir. Hadilevéltár volt.

1. számú ábra. A Magyar Futár rendszeresen közölt képes haditudósításokat

Az igényesen szerkesztett periodika rovatvezetői tábornokok, fegyvernemek, szolgálati ágak vezetői voltak. A rovatrend összhaderőnemi szemléletet tükrözött, szerepeltek a lapban Gyalogsági és lovassági közlemények, Műszaki közlemények, Közgazdasági és közigazgatási ügyek, Orvosi közlemények, A Hadtörténelmi Levéltár közleményei, Lóismeret és állategészségügy, Sportközlemények, Légügyi közlemények. A kéziratokat két bíráló véleményezte, akik a csapatfelügyelők, a Hadi Akadémia és a Ludovika Akadémia parancsnokai, a Hadi Levéltár igazgatója és a Hadügyminisztérium csoportfőnökei közül kerültek ki. (Szakály, 2011)

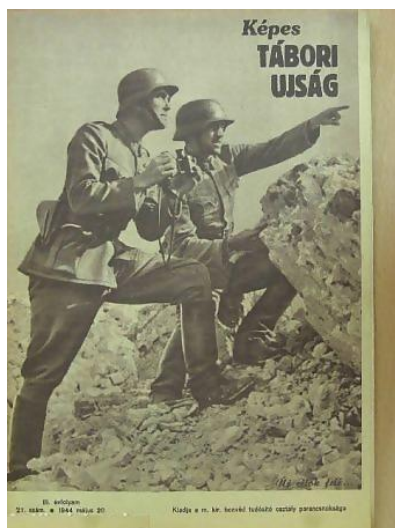
Társadalmi és közgazdasági folyóiratként indult 1920. októberében a Nyugdíjas Katonatisztek és Katonai Hivatalnokok, Katonatiszti és Katonahivatalnoki Özvegyek és Árvák Országos Szövetségének hivatalos lapja a „**NYUKOSZ**”, melynek melléklapjaként a „**Katonai Társadalom**” általában havonta egyszer jelent meg.

ÁLTALÁNOS KATONAI LAPOK

2. számú táblázat

Cím	Kiadó	Gyakoriság	Tartalom
Honvédelmi Lapok	MOVE Korábbi címek: Magyar Országos Véderő Egyesület Közlönye , 1921-től Honvédelem , 1930-tól Honvédelmi Lapok	1919-től	Katonai, csendőrségi és társadalmi hetilap.
NYUKOSZ (melléklapja a Katonai Társadalom volt, havonta egyszer jelent meg)	Nyugdíjas Katonatisztek és Hivatalnokok, Katonatiszti és Katonahivatalnoki Özvegyek és Árvák Országos Szövetsége	1920-tól havonta	Társadalmi és közgazdasági folyóirat
Honvéd Altiszti Folyóirat	HM Korábbi címek: 1934-től Honvéd Tiszthelyettesek Folyóirata , 1942/1 Tiszthelyettesek Lapja	1934-1944 között havonta	A honvéd tiszthelyettesi kar szakmai tájékozottságának és műveltségének növelése céljából kiadott lap
Magyar Katonaújság (melléklete: Képes Tábori Újság, 1942-1944 között hetente)	Vitézi Rend Zrínyi Csoportja	1938-1944 között hetente	
Magyar Futár (rendszeresen közölt képes haditudósításokat)	Rajniss Ferenc tulajdonos-főszerkesztő	1941-1944 között hetente	A II. világháború alatt a legismertebb képes politikai folyóirat volt
Az Őrszem		1904-1943 között havonta	A hivatásos altisztek lapja

1927 elején Örkénytáborban adták ki a Honvéd Lövészeti Bizottság szerkesztésében a kiképzést segítő „**Gyalogsági (Lovassági) Lövészeti Közlemények**” című, kezdetben időközönként, később havonta megjelenő lapot. A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium a honvéd tiszthelyettesi kar szakmai tájékozottságának és műveltségének növelése céljából 1934-ben indította meg a „**Honvéd Tiszthelyettesi Folyóirat**”-ot, amely 1942 januárjától „**Honvéd Tiszthelyettesek Folyóirata**” címen folytatta pályafutását. A térképtörténet-írás bemutatásában a Németh József, majd Irmédi-Molnár László szerkesztésében, 1930-ban az Állami Térképészet által megindított „**Térképészeti Közlöny**” kiadása jelentett mérföldkövet. A tudományos folyóirat a hazai térképészet múltját és jelenét kívánta bemutatni, egyben dokumentálni.

2. számú ábra. A Magyar Katonaújság melléklete: Képes Tábori Újság, amely 1942-1944 között hetente jelent meg

1938-ban látott napvilágot a „Magyar Szárnyak” című repülésügyi folyóirat és a képes „Magyar Katonaújság”. 1940. januárjában megjelent a „Magyar Tartalékos Tisztek Lapja”, augusztusban pedig a magyar királyi 3. honvéd önálló gyalogdandár törzsparancsnoksága szerkesztésében a „Tábori Híradó”.

3. ábra. Magyar Katonaújság 1940¹⁷

¹⁷ A szerző felvételei

Cím	Kiadó	Gyakoriság	Tartalom
Magyar Katonai Szemle (cikkeinek szerzői jelentős részben az M. kir. Haditechnikai Intézet tisztjei voltak)	HM Korábbi címek: 1873-1907 között Ludovica Academia közlönye , 1907-1931 között Magyar Katonai Közlöny	1931-1944, havonta	A tisztikar tájékoztatására és továbbképzésére szolgált
Hadtörténelmi Közlemények	MTA Hadtörténelmi Bizottsága	1888- negyedévente	A hadtörténelmi kutatások eredményeinek közzétételét szolgáló tudományos folyóirat
Honvédorvos (a Gyógyászat c. folyóirat 1888/ 3. mellékleteként jelent meg, 1914-ben megszűnt)	Honvédorvos Tudományos Egyesület Korábbi címek: 1929-1944 között havonta Honvédorvos , 1953-1956 között Katonaorvosi Szemle .	1949-től napjainkig	A honvédorvosok tudományos kutatási eredményeinek közzétételét szolgálja
Térképészeti Közöny	Magyar Kir. Térképészeti Intézet, Honvéd Térképészeti Intézet	1931-1960, negyedévente	A földmérés és a térképészet aktuális kérdéseiről szóló tanulmányok közlése
Térképészeti Intézeti Tudósítás		1940-1943, kéthetente	
Műszaki Katonai Közlöny (a szerkesztőség a Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet részeként működött)	HM, NKE HHK, Magy. Hadtudományi Társ. Műszaki Szakosztálya	1923-napjainkig, negyed évenként	Tájékoztatás a katonai műszaki tudományok hazai és külföldi eredményeiről
Tájékoztató Kivonatok		1924.okt.-1927. között havonta	Haditechnikai, hadiipari elemző írások külföldi katonai és gazdasági folyóiratokból

1941. október 18-án jelent meg az Ukrajnában harcoló honvédek lapja, a „**Tábori Újság**”. A sajtóorgánumot már a korszerű háború követelményeinek megfelelően a honvéd haditudósító század készítette. A 2. magyar hadsereg katonái részére 1942 júniusában indították meg a „**Keleti Front-Tábori Újság**” című lapot az 1. haditudósító század kiadásában. A század minden szakaszába filmesek, újságírók, rádióriporterek és fotósok volt beosztva.

TÁBORI LAPOK, FRONTÚJSÁGOK, CSAPATÚJSÁGOK

4. számú táblázat

Cím	Kiadó	Gyakoriság
Páncélos Tábori Újság	1.táb.pc. ho.	1943
Tábori Híradó	3. honvéd önálló gyalogdandár törzsparancsnoksága	1940. aug.
Magyar Tartalékos Tisztek Lapja		1940. jan.
Keleti Front - Tábori Újság (a 2. Magyar Hadsereg katonáiról ingyenes, kétnaponta megjelenő, négy oldalas lap)	1.honvéd haditudósító szd.	1942-1943
Képes Tábori Újság (Ukrajnában tevékenykedő honvédek lapja, általában kétnaponta megjelenő, négyoldalas lap)	2. haditud. szd. M. Kir. Honvéd Tudósító Osztály Parancsnoksága, nyomatta: Stádium Sajtóvállalat Rt. Budapesten, szerk.: Darvas János	1941-1944
Őrjárat-Stosstrupp (magyar és német nyelvű)	2.haditud. szd.	1941-1944
Magyar Újság		1944-1945
Az Első Hadosztály	1. ho. kulturális nevelőo., Pápa	1945
Honvéd Híradó	6. ho. nevelőtörzse	1945-1946
Vasútépítők	Vasútépítő Hadosztály	1945

A két tábori újság ingyenes volt, általában kétnaponta jelent meg, négy oldal terjedelemben. Az újságot a haditudósító század szakemberei szükség esetén saját gépesített nyomdájukban állították elő. (Gorda, 2011.)

1.4.3. A katonai-műszaki folyóiratok

A Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium már 1923-tól adott ki lapot a szakma és az érdeklődők tájékoztatására a katonai műszaki tudományok hazai és külföldi eredményeiről. A „**Műszaki Katonai Közlöny**” szerkesztősége a Magyar Királyi Honvéd Haditechnikai Intézet részeként működött. A Haditechnikai Intézet kiadványának beindítását is a Monarchia korabeli tapasztalatai motiválhatták.

1924 októberében jelent meg először a „**Tájékoztató Kivonatok**”, mely a külföldi katonai és gazdasági folyóiratokból közölt összefoglalókat. A havonta megjelenő kiadvány rendkívül sikeresnek bizonyult, így a harmadik számtól már a nagyközönség számára is megrendelhetővé tették.

Az újság első részében tudományos igényű cikkeket közölt, majd országonkénti csoportosítással haditechnikai, hadiipari elemző írásokat adott közre, végül vegyes témájú cikkek kivonatai következtek. Kezdeti sikerei ellenére a kiadvány 1927-re fokozatosan elhalt.

A Haditechnikai Intézet 1930-as felállítása után¹⁸ elrendelték a „**Magyar Katonai Szemle**” című szakfolyóirat kiadását is, amely a tisztikar állandó tájékoztatására és továbbképzésére szolgált. A korábbi kisebb katonai lapok szerkesztőségeit a Budapest, VIII. ker. József utca 26-28. szám alatt összevonták, a felelős szerkesztő és kiadó egyszemélyben vitéz Berkó István szolgálton kívüli ezredes lett. A feladatát jól ellátó lap mindvégig, 1931 januárjától 1944 októberéig a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium kiadásában jelent meg. Cikkeinek szerzői és lektorai jelentős részben az M. Kir. Haditechnikai Intézet¹⁹ tisztjei közül kerültek ki, akik munkájukban az Intézet könyvtárára támaszkodtak.

FEGYVERNEMI ÚJSÁGOK

---

¹⁸ 1921 és 1928 között, mint megannyi más katonai intézet és szervezet, a Haditechnikai Intézet is rejtve, a Magyar Királyi Vallás és Közoktatásügyi Minisztérium fennhatósága alatt, Technikai Kísérleti Intézet (TEKI) kötelékében működött. A trianoni békediktátum tiltásainak lejártával, 1930-tól ismét nyíltan működhetett, immár saját megnevezésén.

¹⁹ A Magyar Királyi Honvédség történetében nem beszélhetünk annak kiforrott, egységes írásmódjáról és rövidítéséről. 1921-1945 között is többször változott az írásmód, sőt különböző források eltérő módszert alkalmaztak, sokszor következetlenül. Dolgozatunkban az általánosan elfogadott változatot (M. Kir.) vettük alapul.

5. számú táblázat

Cím	Kiadó	Gyakoriság	Tartalom
Magyar Szárnyak	Athéneum Irodalmi és Nyomdai RT.	1938-1944, havonta, majd kéthetente	A magyar repülők egységes gondolatvilágának megteremtését célozta
Gyalogsági (Lovassági) Lövészeti Közlemények	Honvéd Lövészeti Bizottság	1927-től Örkenytáborban időszakos, majd havi lap	Kiképzést segítő írások közlésére

Az 1938-1944 között az Athéneum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság gondozásában havonta, majd kéthetente megjelenő **„Magyar Szárnyak”** nemcsak a fiatalok számára jelentett útmutatást a felhők világa felé, de az aktív repülőknek és a gyárosoknak is a tanácsadás igényével lépett fel.

4. ábra. Magyar Szárnyak, 1940

“Kívánjuk, hogy ez a lap teremtsen meg a magyar repülők egységes gondolatvilágát, ébressze fel minden magyar szeretetét a repülés iránt, fenn hirdesse a magyar repülés magas értékét és fennkölt céljait, de mutasson rá a bevált, azonban nálunk még elhanyagolt külföldi fejlődési irányokra és eredményekre is.” (Magyar Szárnyak 1938) - írta az I. évfolyam 1. száma előszavában az M. Kir. Légügyi hivatal főnöke. A

célkitűzésekből és a beköszöntő szövegéből kitűnik, hogy nem klaszszikus értelemben vett katonai szaklapról beszélhetünk a „Magyar Szárnyak” esetében, de a háború éveiben lehetetlenség elválasztani a civil és katonai szférát, hiszen valamennyi civil társadalmi jelenségnek háborús időszakban komoly katonai vonzata is van, különösen igaz ez a repülésre is!

TANINTÉZETI ÉVKÖNYVEK ÉS ÉRTESÍTŐK

6. számú táblázat

Cím	Kiadó	Gyakoriság
Ludovikás Levente	Az M. Kir. Honvéd Ludovika Akadémia Leventekörei	1922-1939
Ludovikás Évkönyv	Ludovika Ak. Zrínyi Köre,	1923-1944
Az M. Kir. Bolyai János Honvéd Akadémia Évkönyve	Bolyai Akadémia	
Az M. Kir. Rákóczi Ferenc Honvéd Reáliskolai Nevelőintézet Értesítője	Rákóczi Reáliskola, Sopron	

Összefoglalás

A cikksorozat I. részének egyfajta rövid összefoglalásaként megállapítható, hogy a katonai szaksajtó 1874-től 1945-ig terjedő időszakaiban megjelent jelentősebb kiadványai – hivatalos közlönyök, általános katonai lapok, katonai szaklapok, fegyvernemi újságok, tanintézeti évkönyvek és értesítők, valamint a tábori lapok, frontújságok, csapatújságok – összességében nemcsak a haderő és a polgári közélet széles körű tájékoztatásának kérdéseit oldották meg. Ugyanis a vizsgált időszakban – de különösen 1867 után, a Honvédség felállításakor, vagy a két világháború közötti időszakban, amikor a Trianoni haderőszervezés-tiltás időszakát követően kellett haderő-újjászervezést végrehajtani – a szaklapok megfelelő alapot teremtettek a tudományos és az elméleti szervező, doktrinális stb. szaktevékenységek folytatásához, vagy olyan jelentős haderő-fejlesztési programok véghezviteléhez, mint az 1938-ban meghirdetett Győri Program. Jelentős tudománytörténeti és tudományos kommunikációs eredménynek könyvelhető el, hogy a honvédelmi tárca 1888 óta folyamatosan működtet olyan hadtudományi folyóiratokat, mint a „Honvédorvos”, vagy a „Hadtörténeti Közlemények”. De ha nem pusztán a múltba kívánunk tekinteni,

hanem a jövőbe is, akkor feltétlenül megemlítenéd, hogy a minta, amely szerint a hadtudományi szaklapok megfelelő alapot teremtettek olyan jelentős haderő-fejlesztési programok véghezviteléhez, mint az 1938-ban meghirdetett Győri Program, egyfajta mintául szolgálhat napjainkban is a Zrínyi 2026 haderő-fejlesztési program során. *(A szerzők köszönetet mondanak Sárhidai Gyulának, a Haditechnika folyóirat örökös szerkesztőjének a szakmai segítségért.)*

Források

A Magyar Sajtó Évkönyve (1937) A Hungária Lloyd Lapkiadó vállalat R.T., Budapest

Buzinkay Géza (1993): Kis Magyar Sajtótörténet. Haza és haladás Alapítvány, Budapest, ISBN:963-04-3411-3 p. 107.

Szivák Petra, Gyulai Gábor (2018): A Magyar Honvédség Logisztikai Központ folyóiratainak szerepe a tudományos tevékenység támogatásában Katonai Logisztika eISSN 1789-6398 2018. évi 1-2. szám DOI: 10.30583/2018/1-2/133 pp. 133-156.

Forgács Balázs (2009): In memoriam Kovács Jenő Hadtudomány 2009/1–2 pp. 105-112. Elérhető: http://mhht.eu/hadtudomany/2009/1_2/105-112.pdf

Gorda Éva (2011): Adalékok a II. világháborús magyar tábori újságokhoz Hadtudományi Szemle 2011. évi 4. sz. pp. 6-18. Elérhető: http://epa.oszk.hu/02400/02463/00011/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2011_4_006-018.pdf, letöltve: 2018.12.20.

Hajdú Ferenc (2016): 50 éves a Haditechnika, a katonai-műszaki tudományterület tudományos folyóirata Haditechnika ISSN 0230-6891 L. évfolyam 1. szám p. 2.

Jomini, Antoine Henri (1985): A hadművészet kézikönyve. In; Kocsis Bernát (szerk.) et al.: Válogatás burzsoá hadtudományi írásokból. ISBN: 9633261864 Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest p. 271.

Kóczy Á. László (2015): A tudományos folyóiratok értékelése Könyv és nevelés ISSN 0454-3475, 17. évfolyam 3. szám. pp. 9-28. Elérhető: <http://real.mtak.hu/id/eprint/34094>, letöltve: 2019.01.31.

Kókay György, Buzinkay Géza, Murányi Gábor (1999): A magyar sajtó története. Magyar Újságírók Országos Szövetsége, Budapest ISBN:963-9309-03-6 p. 179.

Kozma Tóth István (1993): A HM sajtómunkája és társadalmi kapcsolatai Új Honvédségi Szemle 1993/12. pp. 73-76.

Kőrössy Béla (1937): Sajtóviszonyok Magyarországon Új Igazság Könyvtára, hn., 1937. p. 3.

Ludovika Academia Közlönye 1873. évi. I. évfolyam 1. szám

Lukács László, Tóth Rudolf (2018): Robbanóanyagok a hazai katonai szakfolyóiratokban

Magyar hírlapok és folyóiratok Arcanum Digitális Tudománytár ismertetője Elérhető: <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Petrik-magyar-konyveszet-17121920-2/18761885-13040/magyar-hirlapok-es-folyoiratok-16596/1876-katonai-lapok-budapest-szaklap-a-hazai-vedero-erdekeben-i-evf-187677-szerk-es-kiadja-takacs-jozsef-megj-het-1-szer-ara-egy-evre-6-1674E>, letöltve: 2018. 12. 20.

Magyar Katonai Szemle Arcanum Digitális Tudománytár ismertetője (sine auctor) Elérhető: <https://adtplus.arcanum.hu/hu/collection/MagyarKatonaiSzemle>, letöltve: 2018. 12. 20.

Magyar Szárnyak 1938. év, I. évfolyam 1. szám Előszó

Nádor István (1993): A média és a hadsereg Új Honvédségi Szemle 1993/9. szám pp. 91-95.

Papp Dezső (sine anno): A magyar katonai hírlap- és folyóirat irodalom rövid története 1705-től 1945-ig. Elérhető: <http://papp.gportal.hu/gindex.php?pg=31118017&nid=5218286>, letöltve: 2018.12.19. Új Honvédségi Szemle 2002/5. ISSN 1216-7436 pp. 87-98.

Philosophical Transactions, digitalizált tartalom 1667-1887, The Royal Society Publishing, Elérhető: <http://rstl.royalsocietypublishing.org/content/by/year>, letöltve: 2019.01.31.

Reigler Imre (1936): Folyóirat-kultúra, Sajtóreform, Sajtótudomány. Atheneum, Budapest, 1936. p. 11. Különlenyomat az Országút 1936 májusi számából Elérhető: http://mtdaportal.extra.hu/books/reigler_imre_folyoiratkultura_sajtoreform_sajtotudomany.pdf, letöltve: 2018.12.20.

Sipos Péter (1999): Az Est lapok államosítása. Historia, 1999. Április Elérhető: <https://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/historia/99-04/ch07.html#id509600>, letöltve: 2018.12.20.

Szabolcsi Miklós (Főszerkesztő) (1979): A magyar sajtó története I. 1705 –1848. Akadémiai Kiadó. Budapest, ISBN 963 05 1773-6

Szabolcsi Miklós (Főszerkesztő) (1985a): A magyar sajtó története II/1. 1848–1867. Akadémiai Kiadó Budapest, ISBN 963 05 3678 1 II/1 kötet

Szabolcsi Miklós (Főszerkesztő) (1985b): A magyar sajtó története II/2. 1867–1892. Akadémiai Kiadó Budapest, ISBN 963 05 1772 8 (összkiadás) ISBN 963 05 3677 3 II/1–2 kötet

Dr. Szak Andrea: Media Influence and Reception Analyses. Hadtudományi Szemle VII:1pp. 152-157.o. (2014.)

Dr. Szak Andrea: A nyilvánosság kommunikációs színterei Hadtudomány 28:2pp. 118-125 (2018.)

Szakály Sándor (2011): Elődök nyomában. Fejezetek a magyar tudományos katonai szaksajtó történetéből Honvédségi Szemle, HU ISSN 2060-1506 2011. május 65. évfolyam 3. szám pp. 60-61.

Szőts Zoltán Oszkár (2013): Katonai tábori újságok az első világháborúban Elérhető: http://nagyhaboru.blog.hu/2013/11/13/katonai_tabori_ujsagok_az_elso_vilaghaboruban, letöltve: 2018.12.19.

Tóthi Gábor (2004a): Magyar katonai sajtó az első világháborúban 1. rész Új Honvédségi Szemle 2004/7. ISSN 1216-7436 pp. 87-94.

Tóthi Gábor (2004b): Magyar katonai sajtó az első világháborúban 2. rész Új Honvédségi Szemle 2004/8. ISSN 1216-7436 pp. 102-115.

Zrínyi Miklós (1973): Tábori Kis Tracta Zrínyi Katonai Kiadó, Budapest ISBN: Számozatlan kiadás.

Zrínyi Miklós (1983): Az török áfium ellen való orvosság ISBN: 9631523608 Szépirodalmi Kiadó, Budapest